

Skriftlig opgave

Billedsprog og sproglige figurer

Materiale

- Tekst 1. J. P. Jacobsen: Uddrag af romanen *Fru Marie Grubbe* (1876)
Tekst 2. Søren Ulrik Thomsen: *Vinter. Hastesagerne hoer sig op* (2011)
Tekst 3. Emil Fritzemeier: Uddrag af "Handicappet og neger - ændrer ord vores tankegang og samfund?" (*Kristeligt Dagblad*, 7.10.2013)
Tekst 4. Informations webredaktion: "Politikere bruger billedsprog som våben", (*Information*, 9.7.2002)

Opgaver

Vælg en af følgende opgaver:

1. Skriv en litterær artikel om uddraget fra J. P. Jacobsens roman "Fru Marie Grubbe" (tekst 1) og Søren Ulrik Thomsens digt "Vinter. Hastesagerne hoer sig op" (tekst 2). Artiklen skal bl.a. indeholde en analyse og fortolkning af teksterne med særligt fokus på anvendelsen af billedsprog og sproglige figurer. Artiklen skal desuden indeholde en sammenligning af de to tekster. Du bestemmer selv, hvilken af teksterne du især vil arbejde med. Der skal desuden inddrages en perspektivering til de relevante litteraturhistoriske perioder.
Overskrift: Roser
2. Skriv et essay om, hvordan ord kan påvirke vores tankegang og handlinger. Inddrag tekst 3 samt kapitel 5 i "Sprogets billeder og figurer".
Overskrift: Ord og tankegang.
3. Skriv en kronik om sprog og magt. Du skal først redegøre for holdningerne til sprog i tekst 4. Derefter skal du diskutere tekstens holdning til, hvordan sprog påvirker magt.
Overskrift: Sprog og magt

Tekst 1:

Jens Peter Jacobsen: af "Fru Marie Grubbe. Interiører fra det syttende Aarhundrede", 1876.

I romanens begyndelse møder vi den unge pige, Marie, mens hun går en tur i haven en varm sommerdag. Hun sidder i et gammelt lysthus og har plukket en stor bunke rosenblade, som hun har liggende i skødet. Hun lægger dem alle sammen på et gammelt stenbord i lysthuset.

Den sidste Rose var tagen, hun glattede Skjørtets Folder, og de løse Blomsterblade og de grønne Blade, der havde sat sig fast i Kjolens Luv, strøg hun af, og blev saa siddende med hænderne i Skjødet og saae paa Rosenfloret.

Denne Blomsterlød, der krusede sig i Skjær og Skygger, fra Hvidt, der rødmer, til Rødt der blaaner, fra fugtig Rosa, der næsten er tung, til et Lilla saa let, at der kommer og gaar som om det drev i Luften -. Hvert enkelt, rundet Blomsterblad, yndigt hvælveth, blødt i Skyggen, men i Lyset med tusinde neppe synlige Gnister og Blink; med alt sit favre Rosenblod samlet i Aarer og spredt i Huden... og saa den tunge, søde Duft, den drivende Em af *den* røde Nektar¹, som koger i Blomsterets Bund.

Hurtigt strøg hun sine Ærmer op og lagde de nøgne Arme ned i Rosernes milde, fugtige Kjølighed. Hun vred dem rundt i Roserne, der med løste Blade flagrede mod Jorden, saa sprang hun op og fejede med ét Strøg Alt det bort, der var paa Bordet og gik ud i Haven, rettende paa sine Ærmer. Med blussende Kinder og hastige Skridt gik hun ned gennem Gangene og ud, og fulgte saa langsomt Havediget op mod Kjørevejen. Paa den var der kort før Indkjørslen til Gaarden et Læs Hø væltet; flere Læs holdt bagved og kunde ikke komme frem. Ladefogeden² pryglede Kusken med en brun Stok, hvis Politur³ glimtede i Solen.

Lyden af Slagene gjorde et uhyggeligt Indtryk paa Barnet, hun holdt sig for Ørerne og gik hastigt op mod Gaarden. Kjælderdøren ned til Bryggerset stod aaben; hun smuttede derned og slog Døren i efter sig.

Det var den fjortenaarige Marie Grubbe, Datter af Hr. Erik Grubbe til Tjele Hovedgaard.

Tekst 2

Søren Ulrik Thomsen:

Digt fra digtsamlingen *Rystet spejl*, 2011. Digtet har ingen titel.

Vinter: Hastesagerne hober sig op.

Folk er begyndt at dø

og her på kontoret

der lyser som et rumskib i skumringen

er ting der virker som om de lige er sket

pludselig lang tid siden.

Kun halvvejs gennem forretningsgangen

og det er allerede mørkt igen.

De seneste 10 år

gik dobbelt så hurtigt som tiåret før

og nu blomstrer de sorte roser i sneen.

¹ den søde saft i planters honninggemmer. I græsk mytologi betyder nektar gudedrik.

² ældre betegnelse for medarbejder på større landbrug, der bl.a. havde tilsyn med hovbøndernes arbejde

³ Poleret, blank overflade

Tekst 3

Emil Fritzscheier: "Handicappet og neger - ændrer ord vores tankegang og samfund?"

Hvis man putter en negerkonge, en handicappet samt en skraldemand igennem den politisk korrekte sprogmaskine, bliver det til en sydhavskonge, et menneske med handicap samt en renovationsarbejder. Men hvad betyder vores valg af ord egentlig for vores tankegang?

I Norge er Pippi Langstrømpes far ikke længere *negerkonge* men *sydhavskonge*, og herhjemme hedder det *renovationsarbejder* og ikke *skraldemand*. Ifølge Dansk Handicap Forbund må man ikke sige *de handicappede*, men skal i stedet sige *mennesker med handicap*, og i Sverige er folk begyndt at bruge det kønsneutrale pronomener *hen*, i stedet for at sige *han* eller *hun*.

Eksempler på politisk korrekt sprogbrug er der nok af, men spørgsmålet er, hvad der kommer ud af al denne politiske korrekthed. Har det overhovedet nogen effekt, at man siger *mennesker med handicap* i stedet for *de handicappede*, og i hvor høj grad ændrer det vores børns syn på mennesker fra fjerne himmelstrøg, at Pippi Langstrømpes far er blevet omdøbt fra *negerkonge* til *sydhavskonge*, som norsk stats-tv NRK gjorde det i 2006. Ifølge Bent Preisler, professor emeritus ved Institut for Kultur og Identitet, Roskilde Universitet, er det et spørgsmål, der stadig står til diskussion. Han henviser til *Sapir-Whorf-hypotesen*, som kom frem i starten af det 20. århundrede, og som i den korte og hårde version hævder, at sproget former og bestemmer vores tankegang. Ifølge Bent Preisler er der ikke rigtig nogen, der tror på hypotesen længere, men den har dog haft en enorm stor indflydelse op igennem det 20. århundrede.

"Mange af dem, der tror på politisk korrekt sprogbrug, har i virkeligheden gjort det ud fra den betragtning, at sprogændringer forandrer og ændrer samfundet. For eksempel, at ligestilling fremmes ved, at kvinden bliver mere synlig i sproget," forklarer han og fortsætter: "Heroverfor står dem, der ikke tror på *Sapir-Whorf-hypotesen*, som siger, at sproget ikke ændrer vores tankegang, men frem for alt, at sproget ikke forhindrer eller blokerer for, at vi kan tænke på bestemte måder."

Som eksempel på, at politisk korrekt sprogbrug i sig selv ikke ændrer samfundet og vores måde at tænke på, nævner Bent Preisler den stigmatiserede sorte befolkning i USA, som flere gange har skiftet betegnelse i almindelig dannet sprogbrug, i et forsøg på at slippe af med negative associationer som for eksempel fattigdom og kriminalitet. Problemet er imidlertid, at stigmaerne og de negative associationer hurtigt knytter sig til den nye betegnelse, hvis den ikke bakkes op af handling og tiltag, der rent faktisk ændrer vilkårene for og holdningen til de sorte, for som han siger: "Før sagde man *afroamerikaner*, så blev det til *afrikansk-amerikaner*, og nu er man begyndt at sige *ebonics*. Men lur mig om ikke også den betegnelse må skiftes

ud engang i fremtiden. Man kan ændre navnet eller betegnelsen på de sorte nok så mange gange, men hvis ikke deres situation ændres og forbedres, så går der ikke længe før det nye navn eller betegnelse også bliver stigmatiserende.”

Det er Christian Koch, professor i retorik ved Københavns Universitet, enig i. Han mener dog, at en ændring af et ord eller en betegnelse kan gøre en forskel, om end det så kun er en lille forskel.

”Det har naturligvis en vis effekt, at man har ændret betegnelsen på den sorte befolkning i USA, også selv om det i sig selv ikke har haft stor nok effekt, og at der er mange andre ting som også skal ændres,” siger han og tilføjer: ”Det at man ændrer den officielle betegnelse for den sorte befolkningsgruppe i USA gør, at man med sit sprog har mulighed for at udtrykke respekt overfor de sorte, og at man på den måde har mulighed for at påvirke den generelle holdning.”

Tekst 4 **Politikere bruger billedsprog som våben**

Politikere bruger billedsprog som våben
Unionen er ved at få en fremtrædende plads i det politiske sprog, men hvilke billeder er det egentlig, det danske EU-formandskab skal bygge videre på?

9. juli 2002 Af [Informations Webredaktion](#)
<http://www.information.dk/70640>

Flowet i sproget

”drldrdldrdldrdldrdldrdld”. Omtrent sådan lyder det, når en lang række dominobrikker bliver sat i bevægelse. At et lille skub til eller pust på den første brik kan forårsage, at mange andre brikker vælter, er ikke blot et fascinerende syn, men også en metafor i det politiske sprog.

Da dette billede pludselig dukkede op som et politisk, retorisk våben, formåede det at formidle en kommunistforskrækkelse og en forestilling om, hvad der kunne ske, hvis nu kommunismen fik lov til at passe sig selv. *Dominoeffekten*, kaldte man det i en tid præget af McCarthyisme⁴ og Den Kolde Krig, og det blev i Vesten til en mental forestilling om, at de asiatiske lande ville falde som dominobrikker for kommunismen. Hvis altså amerikanerne ikke afværgede det. Sådan en metafor er ikke blot tom retorik, for den leder vores måde at tænke på og handle i en bestemt retning ved at fremhæve visse aspekter af en sag

⁴ *McCarthyisme*: kommunist-forskrækkelse i USA i 1950'erne

og skjule andre.

Europæisk politik er også fuld af metaforer, blandt andet *Jerntæppet*, som længe har været et dominerende, sprogligt billede. Det blev lanceret af den tidligere britiske premierminister Winston Churchill, der i en tale i 1946 advarede imod, at en opdeling - et såkaldt jerntæppe mellem øst og vest - havde sænket sig over Europa. Jerntæppet blev herefter symbol på det delte Europa, men det blev klippet i stykker med Murens fald i 1989. Den fysiske opdeling er altså forsvundet i Europa, men en anden opdeling fremstår i dag tydeligt: skellet mellem EU-lande og ikke-EU-lande (selv om union egentlig betyder enhed). EUs udvidelse mod øst og syd har da heldigvis også hovedprioritet under det danske EU-formandskab, hvis motto lyder »Ét Europa«.

Med på vognen

Men hvordan får politikerne den europæiske befolkning til at være positivt indstillede over for EU, så Europa kan forenes? Hvordan kan de bringe Unionen nærmere borgerne? Retorisk set handler det om at gøre svært stof konkret; om at gå fra paragraffer til billedsprog; om f.eks. at få befolkningen til at springe med på vognen - og for alt i verden ikke hoppe af.

En af de metaforer, der længe har domineret EU-debatten, er nemlig billedet af Unionen som noget, der bevæger sig i én retning, f.eks. et tog, der kører derudad. Dette billede greb EU-Kommissionens formand, Romano Prodi, humoristisk fat i, da han på det danske formandskabs første arbejdsdag, den 1. juli, beskrev, hvor vigtigt det er for EU, at Irland stemmer ja til Nicetraktaten til efteråret. For det bliver »den store togkatastrofe«, hvis irerne blokerer udvidelsen ved at stemme nej. Vognen kører nemlig kun i én retning, og det er umuligt at stoppe op eller hoppe af.

For der er »ingen plan B. Der er ingen bagdør. Der er ingen sidedør,« som Prodi proklamerede. Og med disse ord brugte Prodi både en togmetafor (sidedør) og det klassiske billede af EU som "et fælleseuropæisk hus" (bagdør); et udtryk, som den tidligere sovjetiske præsident Mikhail Gorbatsjov drømte om sidst i 1980'erne (han var i øvrigt glad for sproglige bygge-billeder, f.eks. betyder hans slagord perestrojka *ombygning*). Metaforen er dog åben for fortolkning, for huse ser jo vidt forskellige ud - især hvis man sammenligner husene i henholdsvis øst og vest - og de består af mange forskellige slags rum, f.eks. er det vel mere attraktivt at være soveværelse eller køkken end kælder eller toilet. Det store spørgsmål under det danske EU-formandskab bliver dog først og fremmest, om de 10 ansøgerlande får lov til at komme ind i huset i år, eller om de må forblive ude på dørmåtten.

Fort Europa

At være inde eller ude er en modsætning, som EU-kritiske røster ofte fremhæver, f.eks. i slagordet *Fort Europa*. Dette sproglige bygningsværk giver et negativt billede af et rigt Europa, der lukker en fattig omverden ude. Fort betyder egentlig »stærk«, men da man kun kan være stærk i kraft af, at andre er svage, ligger der i slagordet Fort Europa en kløft mellem de stærke og de

svage eller de rige og de fattige. En lignende modsætning finder vi i en metafor som *fæstning Europa*.

I det kommende halve år, hvor Danmark har formandskabet, bliver det nervepirrende at se, om »det fælleseuropæiske hus« bliver bygget større, eller om udvidelsen ender som en »togkatastrofe«.